

Ж. В. Давидова

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін
ПВНЗ «Харківський міжнародний медичний університет»

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено обґрунтуванню актуальності проблеми формування навчально-пізнавальної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей закладів вищої освіти. Зазначено, що підготовка іноземних студентів за медичним напрямом є стратегічним напрямом розвитку вищої освіти України. Визначено, що забезпечення високого рівня якості підготовки фахівців для зарубіжних країн у вітчизняних університетах значною мірою визначається ефективністю організації освітнього процесу та соціокультурної адаптації іноземних студентів. Доведено актуальність розробки теоретико-методологічних засад формування навчально-пізнавальної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей у закладах вищої освіти України.

Проаналізовано наявний стан із підготовки іноземних студентів медичних спеціальностей у закладах вищої освіти України. У процесі дослідження виділено суперечності між тенденцією ЗВО до інтернаціоналізації освітньої діяльності відповідно до сучасних глобальних викликів та недостатньою готовністю іноземних студентів до навчання за таких умов; між зростаючою кількістю іноземних студентів, які бажають отримувати освіту за медичними спеціальностями та проблемами соціокультурної та академічної адаптації в освітньому процесі ЗВО; між очікуваннями й вимогами студентів щодо одержання міжнародної освіти та недостатніми умовами організації навчання та адаптації педагогічної системи ЗВО до інтернаціоналізації освітньої діяльності; між потребою в підвищенні ефективності організації освітнього процесу для іноземних студентів медичного профілю та недостатньою науковою розробленістю теоретико-методичного забезпечення вирішення цієї проблеми; між зростаючими вимогами до підготовки фахівців медичного профілю і порівняно низькою успішністю іноземних студентів; між потребою у формуванні навчально-пізнавальної компетентності студентів медичного профілю та недостатньою увагою ЗВО до цього аспекту у процесі професійної підготовки. Науково-практичні потреби в розв'язанні виявлених суперечностей обумовлюють актуальність дослідження.

***Ключові слова:** іноземні студенти, студенти медичних спеціальностей, навчально-пізнавальна компетентність, інтернаціоналізація вищої освіти, суперечності.*

Постановка проблеми. Соціально-політичні зміни в Україні та світі за останні декілька років стали основою для підвищення рівня академічної мобільності та зміцнення освітньої взаємодії на світовому рівні. У Паризькому Комюніке Х конференції міністрів освіти підкреслено успіх упровадження «Стандартів і керівних принципів із забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти» в національну та інституціональну практику країн, що виражено в забезпеченні якості в освіті, таким чином розвиваючи мобільність, відносини між країнами й визнання якості освіти в межах ЄПВО [6].

Європейським союзом розроблено програму «Еразмус+» у сфері освіти, яка створює умови й можливості для навчання за кордоном, а також для активної участі викладачів у міжнародних проєктах. Метою програми «Еразмус+» є модернізація й підвищення якості вищої освіти як у Європі,

так і в іншій частині світу. Вона дає можливість студентам і викладачам розвивати свої уміння й відчиняє більш широкі перспективи працевлаштування. Вищі заклади освіти країн ЄС можуть співпрацювати із ЗВО європейських країн, а також Азії, Африки, Латинської Америки для того, щоб допомогти розвивати їх освітні системи.

Запровадження інноваційних реформ в українську освіту сприяло визнанню її високої якості у професійній підготовці іноземних фахівців. Такі об'єктивні процеси зумовили зростання кількості іноземних студентів, які бажають здобувати вищу освіту в Україні. Зараз, за даними УДЦМО, ця цифра становить 75 605 осіб зі 154 країн світу. Найпопулярнішими спеціальностями серед іноземних студентів є медичні, котрі становлять 45%.

Для багатьох університетів інтернаціоналізація освітньої діяльності є стратегією, котра має першочергове значення. Розроблення міжнародних

освітніх програм, проєктів, академічний обмін, проведення крос-культурних досліджень створюють шлях вищому закладу освіти для входження в міжнародний освітній простір [4, с. 38]. Для нашої країни стратегічним напрямом вищої освіти є підготовка іноземних студентів медичних спеціальностей. Саме медична освіта є однією з найпрестижніших, а дипломи українських медичних ЗВО визнаються в багатьох країнах світу.

Забезпечення високого рівня якості підготовки фахівців для зарубіжних країн у вітчизняних університетах значною мірою визначається успішністю організації навчання та соціокультурній й інформаційній адаптації іноземних студентів.

У сучасних умовах особливої актуальності набуває розробка теоретико-методологічних засад формування навчально-пізнавальної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей у закладах вищої освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Організація й управління педагогічним процесом для іноземних студентів медичного профілю є специфічним складним, багатовимірним об'єктом, котрий потребує всебічного наукового обґрунтування. Сучасними вітчизняними та іноземними науковцями досліджено деякі аспекти проблеми, такі як соціокультурна та академічна адаптація іноземних студентів (В. Головка, Л. Данильченко, Н. Матвєєва, Г. Онищенко, Д. Радик, Н. Руденко, А. Савельєв, І. Штеймільер, Е. Palmer, Р. Pederson, D. Rhein, С. Ward, G. Willson та інші), інтернаціоналізація вищої освіти (А. Вербицька, Л. Горбунова, М. Прадівлянський, Г. Прісовська, Н. Росол, О. Шаповалова, А. Borza, С. Crişan-Mitra, S.Guri-Rosenblit, V. Naidoo, P. Peterson, тощо), особливості організації вищої медичної освіти в Україні та інших країнах світу (І. Булах, О. Волосовець, Ю. Вороненко, О. Михайленко, О. Неловкіна-Беналь, W. Burdick, M. Wijen-Meijer, та інші), окремі аспекти організації навчального процесу для студентів-іноземців (В. Булгар, О. Гудзенко, І. Кльопова, Є. Колесніченко, В. Кульчицький, Г. Манасва, Т. Челомбітько тощо), деякі питання професійної підготовки іноземних студентів-медиків (Х. Мазепа, А. Мельник, І. Мельничук, Ю. Орел-Халік, О. Яцишина, К. Kyong-Jee, Н. Molly та інші). Але цілісна система професійної підготовки іноземних студентів медичних спеціальностей та формування їх навчально-пізнавальної компетентності не була об'єктом комплексних наукових досліджень.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування актуальності проблеми розробки теоретико-методологічних засад формування навчально-пізнавальної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей вищих закладів освіти.

Виклад основного матеріалу. Процес організації освітнього процесу іноземних студентів

медичних спеціальностей є складним та багаторівневим. Передусім складність виявляється в неможливості уніфікації, а також у наявності певних особливостей на всіх етапах. Також проблема ускладнюється тим фактом, що медична освіта є специфічною за своєю суттю і значно відрізняється від підготовки фахівців як гуманітарних, так і технічних спеціальностей.

Приїжджаючи на навчання до іншої країни, студенти-іноземці стикаються із проблемою адаптації в соціокультурному та освітньому середовищі. Процеси навчання та соціалізації є тісно взаємопов'язаними; їхня ефективність залежить від рівня соціокультурної та навчальної адаптації здобувачів освіти.

Опинившись у зовсім іншому соціокультурному та освітньому середовищі, студенти-іноземці мають долати цілу низку труднощів, пов'язаних з одночасним інтенсивним вивченням нової мови, нових академічних дисциплін обраного ними напрямку навчання, а також пристосування до нового соціокультурного середовища, котре оточує їх у повсякденному житті. Інформаційна перенасиченість на всіх рівнях у навчальній діяльності й поза нею на початку процесу адаптації призводить до емоційного перенапруження та стресового стану. Н. Моргунова виділяє такі групи адаптаційних труднощів:

- адаптаційні труднощі на різних рівнях: мовному, понятійному, етично-інформаційному, кліматичному, побутовому тощо;
- психофізіологічні труднощі, пов'язані з перевлаштуванням особистості в умовах початкової адаптації в новій для студентів країні;
- навчально-пізнавальні труднощі, зумовлені найперше мовним бар'єром, подоланням відмінностей у системах освіти України та інших країн;
- адаптація до нових вимог в гуртожитку, на вулицях, у магазинах тощо;
- комунікативні труднощі як по вертикалі, тобто з адміністрацією факультету, з викладачами і співробітниками, так і по горизонталі, тобто у процесі міжособистісного спілкування усередині своєї навчальної міжнаціональної групи, навчального колективу [5].

О. Добротвор, Ю.Щербіна визначають також серед адаптаційних труднощів відсутність належної соціальної підтримки, необхідність створення нової соціальної мережі, подолання дискримінації й фінансових труднощів [3, с. 21].

Проблемі адаптації іноземних студентів до освітнього середовища іншої країни присвячено роботи О. Пальчикової, Т. Довгодько, Ху Жунсі, О. Віхрової, В. Ряднкової та інших. Незважаючи на значну кількість робіт, недостатньо розробленими залишаються педагогічні засоби ефективної адаптації іноземних студентів як складника цілісного педагогічного процесу.

Означені труднощі зумовлюють виникнення протиріччя між зростаючою кількістю іноземних студентів, які бажають отримувати освіту за медичними спеціальностями у ЗВО України та проблемами соціокультурної та академічної адаптації в освітньому процесі ЗВО.

Глобалізація освіти відкриває для випускників широкі перспективи для продовження навчання в інтернатурі та отримання роботи майже в усіх країнах світу. Але водночас вимоги до сучасного фахівця-медика посилюються в умовах зростання сучасних медичних викликів та значної конкуренції. Для отримання дозволу проводити медичну практику мають здати низку іспитів для підтвердження кваліфікації.

Водночас у процесі навчання на медичних спеціальностях у ЗВО України для підтвердження набутих знань студенти мають здавати кваліфікаційні іспити, за результатами яких вони отримують право продовжувати навчання за спеціальністю.

Вивчення статистичних даних за результатами кваліфікаційних іспитів (Крок 1, Крок 2) доводить, що успішність іноземних студентів є значно нижчою, ніж вітчизняних (табл. 1).

Таблиця 1
Кількість студентів, які не здали ліцензійний іспит «Крок. Загальна Лікарська підготовка»

	КРОК 1		КРОК 2	
	Укр. студенти	Іноземні студенти	Укр. студенти	Іноземні студенти
2015 р.	15,1%	49% рос.мов. 31,3% англ.мов	1%	7,2% рос.мов. 3,7% англ.мов.
2016 р.	11,7%	33,4% рос.мов. 40,9% англ.мова	2%	10,4% рос.мов 9,0% англ.мов.
2017 р.	18,4%	72,7% рос.мов. 44,8% англ.мов.	4,8%	27,6% рос.мов. 14,24% англ.мов.
2018 р.	19,1%	67,2% рос.мов. 48,2% англ.мов.		
2019 р.	17,3 %	44,4% рос.мов. 34,1% англ.мов.	6,8%	19,7% рос.мов. 13,3% англ.мов.

Близько 50% іноземних студентів отримують незадовільний результат за перший кваліфікаційний іспит Крок 1, який проводиться наприкінці третього курсу. Відповідно, вони не мають права продовжувати навчання й мають бути відраховані з університету. Результати кваліфікаційного іспиту Крок 2 є дещо кращими, але теж значно нижчі, ніж показники вітчизняних студентів.

Результати аналізу наявної ситуації зумовлюють визначення суперечності між зростаючими вимогами до підготовки фахівців медичного профілю і порівняно низькою успішністю іноземних студентів.

Іноземні студенти, які приїждять на навчання до ЗВО України, мають певні очікування та амбітні плани щодо отримання освіти міжнародного рівня.

Проведене дослідження щодо очікувань студентів від навчання за медичними спеціальностями за освітнім рівнем магістра довело, що інтернаціоналізований освітній процес має здійснюватись англійською мовою; суб'єктами освітнього процесу є студенти та викладачі різних національностей; мають реалізовуватись академічні програми обміну студентів та викладачів із міжнародними університетами через спільні програми та проекти (дослідження, літні школи, курси за певною тематикою тощо). Також студенти зазначають, що навчання за міжнародними магістерськими програмами відкриває більш широкі перспективи на ринку праці й доступ до знань вищого рівня, ніж освіта рідною мовою. Серед переваг міжнародної освіти студенти зазначають можливості взаємодії з людьми з іншого соціокультурного середовища.

Основними очікуваннями іноземних студентів є набуття такого рівня освіти, який відповідає міжнародним стандартам у певній сфері. Саме для студентів медичних спеціальностей важливим є відповідність професійним стандартам, визначеним затвердженими міжнародними документами – Європейська директива 2005/36/ЄС щодо визнання професійних кваліфікацій (Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of September 2005 on the recognition of professional qualifications, Трилогія глобальних стандартів якості Всесвітньої федерації медичної освіти (WFME Global Standards for Quality improvements). Забезпечення відповідності підготовки зазначеним професійним стандартам може бути здійснено завдяки перегляду та вдосконаленню освітніх програм через оновлення та розробку нових навчальних курсів та навчальних програм.

Глобальні виклики в розвитку системи вищої освіти вимагають забезпечення умов для її інтернаціоналізації як на національному, так і на рівні окремого закладу вищої освіти. Згідно зі стратегією Мобільності Європейського Простору Вищої Освіти 2012 року державам рекомендовано розробити та імплементувати національні стратегії мобільності та інтернаціоналізації.

Під інтернаціоналізацією вищої освіти розуміється процес інтегрування міжнародних, міжкультурних та глобальних вимірів у педагогічну систему вищої освіти [7].

Співробітниками відділу інтернаціоналізації вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН

України розроблено методичні рекомендації «Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні», в яких інтернаціоналізація вищої освіти розглядається як комплексна стратегія, схарактеризовано її передумови й чинники, ключові концепти, проблеми, принципи й інструменти впровадження [2].

Але на сьогодні загальна концепція інтернаціоналізації освіти відсутня на національному рівні. Як зазначає А. Вербицька, розбудова міжнародної діяльності ЗВО потребує не лише внутрішніх фінансових, організаційних та людських ресурсів, але й зовнішньої фінансової підтримки та ефективного управління [1]. Інтернаціоналізація освітнього процесу ставить перед студентами певні вимоги щодо рівня володіння англійською мовою, базового академічного рівня підготовки із загальнонаукових та фахових дисциплін, наявності певних академічних якостей, котрі сприяють швидкому та якісному набуттю професійних компетентностей, таких як здатність до навчання, критичність мислення тощо. Також особливого значення набуває рівень сформованості низки особистісних якостей та соціокультурних компетенцій, таких як гнучкість, толерантність, міжкультурна, комунікативна компетентності тощо.

Як показує досвід, для значної кількості студентів виникають певні труднощі, котрі ускладнюють освітній процес набуття професійної компетентності міжнародного рівня.

Тому виникають протиріччя між очікуваннями й вимогами студентів щодо одержання міжнародної освіти та недостатніми умовами організації навчання та адаптації педагогічної системи ЗВО до інтернаціоналізації освітньої діяльності; між тенденцією ЗВО до інтернаціоналізації освітньої діяльності відповідно до сучасних глобальних викликів та недостатньою готовністю студентів до навчання у таких умовах.

Система підготовки фахівців медичних спеціальностей є достатньо специфічним феноменом у сфері освіти. Системи медичної освіти не є уніфікованими для всіх країн світу і становлять певні структури (стадії навчання та їх тривалість), специфічні для відповідної країни. J. Wijnen-Meijer зазначає, що специфічною є навіть термінологія опису компонентів освітнього процесу, яка викликає певні непорозуміння [8].

Особливий характер професійної діяльності лікаря визначає специфіку педагогічного процесу з підготовки фахівців медичних спеціальностей. Головною специфічною рисою медичної освіти є необхідність взаємодії з пацієнтами (реальними, симуляційними, віртуальними), яка потребує достатньо високого рівня сформованості певних професійних компетенцій, знань та прикладних умінь. Деякі дослідники визначають «мультизадачність» як ключову компетентність медичного працівника (Kenneth WJ Hehg, J.I. Westbrook, D. Ledrick). Під «мультизадачністю» розуміється вміння вирішувати декілька завдань одночасно, таких як огляд пацієнта, діагнос-

тування, призначення лікування тощо. Ефективність цієї діяльності залежить від рівня когнітивної активності суб'єкта під час прийняття рішень та потребує попередньої підготовки з розвитку пізнавальної компетентності.

Медичні знання, навички та соціальні вимоги у сфері охорони здоров'я дуже швидко змінюються, тому медичні фахівці мають навчатись протягом життя, щоб відповідати запитам часу в забезпеченні ефективної медичної допомоги. Такі вимоги є стимулом для фахівців у набутті необхідних знань і навичок для впевненого, гнучкого та відповідального їх застосування. Саме тому одним із найважливіших завдань під час підготовки майбутніх лікарів є не лише озброєння їх певними професійними знаннями й навичками, а також і прищеплення навчальної компетентності як основи для сталого професійного розвитку протягом життя.

На перших етапах медичної підготовки студенти стикаються із завданням опрацювання значних обсягів нової для них інформації за достатньо обмежений час. За такої умови значну долю навчальної діяльності відведено на самостійну роботу, пов'язану з пошуком, оцінюванням, організацією, інтерпретуванням та засвоєнням інформації.

Спостереження показали, що багато іноземних студентів виявляються не повною мірою готовими до таких умов щодо навчальної діяльності й відчувають когнітивне перенавантаження, що інколи призводить навіть до фрустрації та втрати навчальної мотивації. Тому важливим завданням на початкових етапах процесу підготовки лікарів є розвиток аналітичних навичок, критичності мислення, аргументації, дослідницьких умінь.

Як показує досвід, медичні ЗВО приділяють недостатньо уваги розвитку навчально-пізнавальної компетентності студентів, що може негативно впливати на результати їх навчальної діяльності під час підготовки у ЗВО, а також на ефективність подальшої професійної діяльності, яка потребує постійного вдосконалення.

Висновки і пропозиції. Отже, ознайомлення з результатами теоретичних напрацювань учених і практичним досвідом роботи вищих закладів освіти дало змогу виявити низку суперечностей, зокрема таких:

- між тенденцією ЗВО до інтернаціоналізації освітньої діяльності, відповідно до сучасних глобальних викликів, та недостатньою готовністю іноземних студентів до навчання за таких умов;
- між зростаючою кількістю іноземних студентів, які бажають отримувати освіту за медичними спеціальностями та проблемами соціокультурної та академічної адаптації в освітньому процесі ЗВО;
- між очікуваннями й вимогами студентів щодо одержання міжнародної освіти та недостатніми умовами організації навчання та адаптації педагогічної системи ЗВО до інтернаціоналізації освітньої діяльності;

– між потребою в підвищенні ефективності організації освітнього процесу для іноземних студентів медичного профілю та недостатньою науковою розробленістю теоретико-методичного забезпечення вирішення цієї проблеми;

– між зростаючими вимогами до підготовки фахівців медичного профілю і порівняно низькою успішністю іноземних студентів;

– між потребою у формуванні навчально-пізнавальної компетентності студентів медичного профілю та недостатньою увагою ЗВО до цього аспекту у процесі професійної підготовки.

Науково-практичні потреби в розв'язанні виявлених суперечностей дозволяють сформулювати проблему дослідження, яка полягає в необхідності теоретичного обґрунтування й науково-методичної розробки системи організації педагогічного процесу під час підготовки іноземних студентів медичних спеціальностей із формування навчально-пізнавальної компетентності, а також у визначенні моделі змісту її науково-методичного забезпечення.

Список використаної літератури:

1. Вербицька А. Інтернаціоналізація як основний напрям розвитку вищої освіти. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 160–164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_11_41.
2. Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні: методичні рекомендації / Л. Горбунова, М. Дебич, В. Зінченко, І. Сікорська, І. Степаненко, О. Шипко ; за ред. І. Степаненко. Київ : ІВО НАПН України, 2016. 158 с.
3. Адаптація іноземних студентів у навчальний процес ВНЗ України / О. Добротвор, І. Щербина. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. Київ : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк». 2017. Вип. 10. С. 20–23.
4. Дрожжина Д. Изучение адаптации иностранных студентов: дискуссия о методологии. *Эмпирические исследования. Universitas*. 2013. Т. 1. № 3. С. 33–47. URL: http://ec.europa.eu/education/opportunities/highereducation/index_bg.hem.
5. Моргунова Н. Форми та засоби соціокультурної адаптації іноземних студентів до умов навчання в Україні : практичний аспект реалізації. URL: <http://files.khadi.kharkov.ua/laboratoriji/item/6722-stattia.html>.
6. Паризьке комюніке 25 травня 2018 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/06/06/12/pariscommuniq ueenua2018.pdf>
7. Knight J. Updating the definition of internationalization. *International Higher Education*. 2003 № 3. <https://ejournals.bc.edu/index.php/ihe/article/view/7391/6588>.
8. Stages and transitions in medical education around the world: Clarifying structures and terminology / M. Wijnen-Meijer, W. Burdick, L. Alof, Ch. Burgers. *Medical Teacher*. 2013. № 35(4). P. 301–307

Davydova Zh. Relevance of the problem of educational and cognitive competence formation for international medical students of higher educational institutions

The article is devoted to grounding the urgency of the problem of formation of educational and cognitive competence for international medical students of higher education institutions. It is noted that training international medical students is a strategic direction in the development of higher education in Ukraine. It is determined that ensuring a high level of quality of specialists training for foreign countries at domestic universities is largely determined by the effectiveness of educational process organization and socio-cultural adaptation of international students.

The relevance of the development of theoretical and methodological foundations for the formation of educational and cognitive competence of international medical students at higher education institutions of Ukraine is proved.

The current state of training foreign students of medical specialties in higher education institutions of Ukraine is analyzed. In the course of the research, the following contradictions were highlighted: between the tendency of the Universities to internationalize educational activities in accordance with modern global challenges and the insufficient readiness of foreign students to study under such conditions; between the growing number of foreign students wishing to obtain medical education and the problems of socio-cultural and academic adaptation in the educational process; between the expectations and requirements of students for international education and insufficient conditions for the organization of education and adaptation of the pedagogical system of universities to the internationalization of educational activities; between the need to increase the efficiency of the educational process for foreign medical students and insufficient scientific development of theoretical and methodological support for solving this problem; between the increasing requirements for the training of medical professionals and relatively low performance of international students; between the need for the formation of educational and cognitive competence of medical students and the lack of attention of Higher Educational Institutions to this aspect in the process of professional training. Scientific and practical needs in resolving the identified contradictions determine the relevance of the study.

Key words: international students, medical training, educational and cognitive competence, internationalization of higher education, contradictions.